

7. Магеррамзаде А. С. Аналіз здійснення антикризової політики в Україні / А. С. Магеррамзаде // Наукові праці МАУП. – 2013. – Вип. 1. – С. 162-167.

8. Ульяновченко Ю. О. Державне регулювання аграрного ринку в країнах ЄС і США: досвід для України [Електронний ресурс] / Ю. О. Ульяновченко. // Державне будівництво. – 2007. – № 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeBu_2007_2_56.pdf.

9. Омельчук А. А. Фінансування малого підприємства в умовах ринкової економіки [Електронний ресурс] / А. А. Омельчук. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=9897>.

10. Высоков В. В. Малый бизнес: made in Russia: [научно-практическое пособие] / В. В. Высоков. – 1999, Ростов-на-Дону : Издательский центр ДГТУ. – 120 с.

ОБҐРУНТУВАННЯ СЦЕНАРІЇВ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ SWOT-АНАЛІЗУ

REALIZATION OF SCENARIOS TO DEVELOPMENT OF UKRAINE TAX POLICY ON THE BASIS OF SWOT ANALYSIS

Стаття присвячена дослідженню проблем функціонування та розвитку податкової політики в Україні. За допомогою використання методології SWOT – аналізу визначено фактори впливу на розвиток та функціонування податкової політики. Систематизовано фактори впливу на функціонування податкової політики, що дає змогу створити підґрунтя для забезпечення стабільного розвитку податкової системи в країні. Обґрунтовано сценарії розвитку податкової політики на основі визначення її сильних і слабких сторін, можливостей та загроз. Досліджено перспективи практичного впровадження сценаріїв «максі-максі», «міні-максі», «максі-міні» та «міні-міні» щодо розвитку податкової політики з урахуванням слабких та сильних сторін внутрішнього середовища, можливостей і загроз зовнішнього середовища.

Ключові слова: податкова політика, SWOT-аналіз, сценарії розвитку, фактори, сильні сторони, слабкі сторони, можливості, загрози.

Статья посвящена исследованию проблем функционирования и развития налоговой политики в Украине. С помощью использования методологии SWOT - анализа определены факторы влияния на развитие и функционирование налоговой политики. Систематизированы факторы влияния на функционирование налоговой политики, что позволяет создать основу для обеспечения стабильного развития налоговой системы в стране. Обосновано сценарии

развития налоговой политики на основе определения ее сильных и слабых сторон, возможностей и угроз. Исследованы перспективы практического внедрения сценариев «макси-макси», «мини-макси», «макси-мини» и «мини-мини» для развития налоговой политики с учетом слабых и сильных сторон внутренней среды, возможностей и угроз внешней среды.

Ключевые слова: налоговая политика, SWOT-анализ, сценарии развития, факторы влияния, сильные стороны, слабые стороны, возможности, угрозы.

The article is devoted to the research of problems of functioning and development of tax policy in Ukraine. Using the methodology of the SWOT analysis, factors of influence on the development and functioning of the tax policy have been determined. The factors influencing the functioning of the tax policy have been systematized, which makes it possible to create a basis for ensuring the stable development of the tax system in the country. The scenarios for the development of tax policy based on the definition of its strengths and weaknesses, opportunities and threats are justified. Prospects of practical implementation of maxi-maxi, mini-maxi, maxi-mini and mini-mini scenarios for the development of tax policy, taking into account the weak and strong points of the internal environment, opportunities and threats to the external environment were explored.

Key words: tax policy, SWOT-analysis, development scenarios, influence factors, strengths, weaknesses, opportunities, threats.

УДК 338.24:333.02

Скоринін А.П.

аспірант

Класичний приватний університет

Постановка завдання. Економічна політика уряду будь-якої держави має бути направлена на забезпечення функціонування економічних систем на стабільному та оптимальному рівнях, стимулювання економічного зростання галузей. Саме тому має бути чітко уявлення проте, що собою представляє економічне зростання і, які фактори впливають на його розвиток й функціонування, можуть стримувати процес розвитку і чинити негативний вплив всій системі в цілому.

Податки в свою чергу представляють собою ланку в становленні відносин в суспільстві, зокрема, соціально-економічного характеру. Вони є необхідним та обов'язковим фундаментом для існування держави. Розвиток, а також зміна форм державного устрою завжди супроводжувалися реформуванням та вдосконаленням податкової політики. Всі ці заходи проводилися з єдиною метою, щоб сформувати таку податкову систему в країні, яка буде справедливою по відношенню до усіх суб'єктів оподаткування. Одночасно з тим,

податкова політика в державі має виконувати свою безпосередню фіскальну функцію, в агресивній формі якої платники податків завжди не зацікавлені. Таким чином, саме податкова політика дає змогу балансувати інтереси всіх сторін в процесі оподаткування, тому виступає постійним об'єктом науково-прикладних досліджень.

Багато вітчизняних та зарубіжних науковців в своїх працях досліджували теоретичні та практичні аспекти становлення та розвитку податкової політики України, зокрема: В. Андрущенко, В. Вишневецький, О. Десятнюк, Т. Єфименко, Т. Желюк, В. Ільяшенко, Ю. Іванов, С. Каламбет, Т. Калінеску, М. Кизим, Т. Клебанова, А. Крисоватий, В. Мельник, В. Письменний, А. Поддєрьогін, О. Покатаєва, Л. Тарангул, О. Тімарцев, К. Швабій, С. Юрій та ін. Але, враховуючи постійні зміни соціального, політичного, правового та економічного характеру, можна стверджувати, що їх прямиий або опосередкований тиск може призвести до непередбачуваних зрушень в національній економіці. Тому аспекти розвитку податкової політики потребують більш детального та ретельного вивчення в контексті перспектив розвитку на основі використання сучасних аналітичних технологій.

Метою дослідження є дослідження перспектив розвитку податкової політики України на основі використання методології SWOT-аналізу. Завданням дослідження є:

- проаналізувати фактори та визначити особливості функціонування податкової політики України шляхом розмежування фактори впливу на недоліки та переваги внутрішнього та зовнішнього впливу;

- розробити сценарії розвитку податкової політики з урахуванням факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища.

Результати дослідження. Перед тим як зазначити основні фактори, які впливають на систему в цілому, необхідно перш за все, надати зміст самому поняттю, яке досліджується. Податкова політика має значний вплив на розвиток та становлення країни, саме тому настільки важливо визначити саме ті фактори, які спроможні спонукати розвиток системи до позитивних зрушень, або стануть значною перешкодою на шляху її формування та функціонування.

Податкової політика проявляє себе в застосуванні на державному рівні механізмів, які мобілізують ресурсний потенціал, раціонально розподіляють їх та використовують відповідно до потреб та задач, які стоять перед державою [3]. До того ж, податкова політика безпосередньо впливає на прибутковість суб'єктів оподаткування, рівня життя громадян, створення умов економічного та соціального розвитку країни. Крім того, податкова політика є підґрунтям для формування інвестиційної привабливості в країні і сприяє активізації

підприємницької активності суб'єктів господарювання [2, с. 20]

Сутність податкової політики проявляється в сукупності організаційно-правових та економічно-фінансових заходах, які країна реалізує на державному рівні в сфері регулювання податкових відносин [1]. Саме ці заходи спрямовані на акумулювання та застосування матеріальних ресурсів в сфері, яка регулює соціально-економічні відносини, тим самим, стимулюючи соціально-економічний розвиток держави.

Зараз, формування та розвиток податкової політики в Україні відбувався на використанні досвіду зарубіжних країн. Проте, економіка країни значно відрізняється від економічних систем розвинутих країн світу за багатьма критеріями, зокрема, ступеню розвитку ринкових механізмів господарювання, рівнем продуктивних сил, відкритістю та прозорістю економіки, розміром тіньового сектору в економіці, сферами виробництва, ціновими політиками, станом правового забезпечення та людським потенціалом [7]. Саме тому, податкове реформування в Україні зустрічає потужний опір з боку платників податків та населення, що значно підвищує рівень витрат на його реалізацію.

Зазначене обумовлює недоцільність уніфікації податкових політик різних країн, проте, зважає на можливість використання окремого позитивного досвіду, що є сприйнятним та погодженим із іншими сторонами податкового процесу в Україні.

Податкова політика України на зараз потребує негайно стабілізації, що можливе за умов врахування специфічних факторів, які можуть вплинути на її ефективність в соціально-економічному контексті. Саме тому важливо не копіювати податкову політику розвинутих країн і намагатися надати їм загальноприйнятих стандартів, а врахувати фактори, які мають національне значення для відновлення розвитку економіки України.

Безпосередньо, податкова політика передбачає розробку та внесення змін до податкової системи, які реалізуються наступним чином [3]:

- розроблення переліку податкових пільг та умов за яких вони надаються;

- визначення видів податків;

- визначення та розробка сценаріїв функціонування податкової системи з урахуванням факторів впливу, які включають позитивний, негативний та нейтральний розвиток ситуації.

- визначення податкових ставок та їх диференціація.

Головним призначенням податкової політики є справедливе ставлення до всіх учасників оподаткування та досягнення максимального балансу в процесі реалізації всіх її функцій. Лише при виконанні даних умов стягнення податків буде сприяти розвитку економіки та одночасно забезпечувати добробут населення в країні.

Багатогранність та вагомість податкової політики для забезпечення сталості соціально-економічного розвитку обумовлює наявність широкого кола факторів, що здійснюють неоднозначний вплив на особливості її формування, реалізації та ефективності в цілому.

Для того щоб визначити основні фактори, які чинять вплив на об'єкт дослідження, використано методологію SWOT-аналізу, що дає змогу здійснити їх експрес-оцінку. Методологічний підхід дає змогу дослідити та проаналізувати не лише позитивні фактори, але й негативні [4]. Таким чином, в одному аналізі поєднуються фактори внутрішнього середовища (сильні та слабкі сторони) та зовнішнього середовища (можливості та загрози) [6].

1. Сильні сторони (Strengths) - демонструють ті переваги, які є в наявності. Якщо їх правильно використовувати, то можна значно поліпшити ситуацію всієї системи в цілому.

2. Слабкі сторони (Weaknesses) – показують недоліки, які є в системі. Якщо їх мінімізувати, то можна вийти на новий рівень розвитку.

3. Можливості (Opportunities) – фактори, враховуючи які можна досягнути поставленої мети, створити сприятливі умови для функціонування та розвитку системи в цілому.

4. Загрози (Threats) – нехтування даними факторами може створити серйозні перепони для функціонування досліджуваного об'єкта та значно погіршити становище в цілому.

SWOT-аналіз – це одна з діагностичних процедур, яка дозволяє оцінити вихідний стан об'єкту, проаналізувати наявні ресурси та визначити загрози, які можуть стати гальмом розвитку. Таким чином, за допомогою цього методу значно спрощується аналіз всієї системи та створюються умови для приймання стратегічно зважених рішень.

За результатами здійснення SWOT-аналізу можна розробити відповідну стратегію впровадження податкових змін, ефективність яких буде симульована за допомогою обґрунтування сценаріїв розвитку з позитивною, нейтральною та негативною динамікою. Взавши до уваги визначені загрози та недоліки, можна сфокусувати всі наявні ресурси для мінімізації слабких сторін та оптимізації існуючих переваг для використання всіх можливостей, які є на даному етапі та в найбільш очікуваному майбутньому [5].

Ті фактори внутрішнього середовища, які не відповідають бажаному напрямку розвитку ми віднесемо до недоліків, а ті фактори, застосування яких призведе до позитивних зрушень та демонструють на даний момент сприятливі тенденції системи в цілому, ми віднесли до переваг. Таким чином, недоліки визначають внутрішні загрози розвитку та функціонування податкової політики держави.

Для формалізації завдання введемо такі позначення для чинників впливу на податкову політику України [6]:

X^{st} - підмножина факторів сильних сторін;

X^w - підмножина факторів слабких сторін;

x_i^{int} – початкова тенденція факторів внутрішнього середовища;

$X^{st} \cup X^w \subset x_i^{int}$ – оптимальна тенденція сукупності факторів внутрішнього середовища.

Так само введемо визначення для факторів зовнішнього середовища [6]:

x_i^{ext} - початкова тенденція факторів зовнішнього середовища;

X^{op} - підмножина факторів, які відкривають можливості для об'єкта;

X^{th} - підмножина факторів, які становлять загрозу для об'єкта;

$X^{op} \cup X^{th} \subset x_i^{ext}$ - оптимальна тенденція сукупності факторів зовнішнього середовища.

Проведений автором SWOT-аналіз дозволив виділити такі чинники впливу внутрішнього та зовнішнього середовища, які відображаються на розвитку та функціонуванні податкової політики.

Виходячи з досліджених факторів, можна виділити чотири вірогідні сценарії розвитку податкової політики. Розглянемо кожний з них окремо.

1. Цей сценарій розвитку найбільш сприятливий для всієї податкової політики та її складових. В даному випадку використовується система «максі-максі». Сильні сторони (X^{st}) внутрішнього середовища переважають над слабкими (X^w), а можливості (X^{op}) характеризуються широким діапазоном при мінімальних загрозах зовнішнього середовища (X^{th}) або їх відсутності. В цій ситуації необхідно вживати заходи, які будуть сприяти зміцненню позицій системи і її складових, стимулювати подальший розвиток податкової політики. Сприятливий розвиток ситуації передбачає стабільні тенденції функціонування податкової політики в цілому та її складові.

В нашому дослідженні ми прийшли до висновку, що $\sum X^{st} + X^{op}$ не превалює над $\sum X^{th} + X^w$. Але зіставивши сумарну значимість показників X^{st} і X^w , можна визначити, які саме фактори чинять більший вплив на бажану динаміку фактора x_i^{ext} . Такий аналіз дозволить виділити найбільш сприятливі фактори внутрішнього середовища, які треба посилити та ті фактори, які чинять опір розвитку податкової системи, гальмують її функціонування та стають перешкодою при втіленні можливостей зовнішнього середовища.

Нівелювання та мінімізація недоліків може призвести до використання на практиці сценарію «максі-максі». Так як податкова система постійно змінюється та знаходиться на стадії реформування, створюються певні складнощі на перепони для її стабільного розвитку та діяльності суб'єктів оподаткування. За умов здійсненні заходів щодо

спрощення адміністрування податків та зборів, зокрема, ПДВ, значно спроститься податкова робота для всіх учасників, рівень податкової свідомості та культури досить низький в Україні. Таким чином, за рахунок перетворення недоліка в перевагу, можна отримати превалювання $\sum X^{st} + X^{op}$ над $\sum X^{th} + X^{w}$.

Крім того, подальше введення в обіг моделі сервісного обслуговування в сфері оподаткування та спрощення системи стягнення податків також будуть сприяти зростанню податкових надходжень бюджетів всіх рівнів за рахунок легкості виконання податкових процедур, мінімізації витрат часу та коштів, уникнення можливості реалізації коруп-

ційних дій, прозорості оподаткування. При цьому, закріпити ефект допоможе зниження податкового навантаження, що створить сприятливі умови для функціонування суб'єктів в прозорих ринкових умовах.

Наразі даний сценарій неможливо втілити повністю, бо спостерігається зростання податкового навантаження та соціальних стандартів, через що фінансово нестійкі підприємці взагалі уходять в «тінь». До того ж «подвійне трактування» податкового законодавства в процесі здійснення контрольних-перевірочних робіт ускладнює роботу та взаємовідносини між платниками податків та контролюючими органами, що зво-

Таблиця 1

Матриця SWOT-аналізу податкової політики України

Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Регулювати соціально-економічний розвиток на мікро-, макро-, мезо-рівнях. 2. Стимулювання розвитку бюджетоутворюючих секторів економіки. 3. Регулювання кон'юнктурних змін на ринках. 4. Обмеження інфляції. 5. Регулювати потоки капіталів на ринках. 6. Стримувати розвиток монополій та несприятливих структурних перетворень на ринку. 7. Стимулювати зростання ділової активності, інвестиційних процесів, підприємництва взагалі. 8. Акумуляувати та мобілізувати доходи місцевих та державного бюджетів. 9. Оптимізувати структуру податкової системи до вимог соціально-економічного розвитку країни та міжнародного співробітництва. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Неефективне регулювання соціально-економічного розвитку призводить до дисбалансів в процесі перерозподілу ВВП. 2. Переоцінена ефективність бюджетоутворюючих секторів економіки призводить до недоцільної державної підтримки неконкурентоспроможних секторів економіки та лобіювання окремих комерційних інтересів. 3. Необґрунтована податкова політика щодо непрямого оподаткування на тлі недостатнього контролю за цінами з боку держави формує сприятливі умови для маніпулювання цінами на ринку. 4. Неузгодженість грошово-кредитної та фіскальної політик, одночасне зростання податкового тягаря в державі на тлі недосконалого регулювання за цінами та оплатою праці, призводять до зростання інфляції. 5. Надмірне податкове та адміністративне навантаження на бізнес-структури обумовлює відтік капіталу за межі країни або відхід у тіньовий сектор економіки. 6. Лобіювання розвитку окремих секторів економіки та одночасне стимулювання розвитку конкурентоспроможних суб'єктів господарювання сприяє розвитку монополій, холдингів тощо із низькою конкурентоспроможністю, що дестабілізує ринкові процеси. 7. Стимулюючі заходи податкової політики для підприємництва, інвестування та зростання ділової активності носять декларативний характер. 8. Структура податкової системи (податки та збори) побудовано без урахування регіональних особливостей розвитку України, недостатнім акцентом на задекларовану екологізацію економіки, без урахування колосального розширення населення та суб'єктів господарювання за доходами та капіталом. 9. Дотримання вимог міжнародного співробітництва при оптимізації податкової системи здійснено без урахування ментальності, низького рівня податкової свідомості та нерозвиненості ринкових відносин в Україні.
Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Зниження кількості податків та зборів. 2. Активізація масово-роз'яснювальних робіт щодо оподаткування з метою підвищення рівня податкової культури. 3. Формування моделі сервісного обслуговування в сфері оподаткування. 4. Встановлення гармонічного співвідношення з податковими системами інших країн. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Податкова система знаходиться на стадії реформування, отже вона не стабільна, постійно змінюється, що ускладнює оцінювання ефективності заходів. 2. Недостатньо обґрунтовано розміри податкових ставок. 3. Високе податкове навантаження на економіку країни, регіону, підприємства, домогосподарства в умовах кризи. 4. Відсутність податкових стимулів розвитку виробництва і підприємництва, залучення інвестицій і переходу економіки на інноваційний шлях. 5. Зниження податкового потенціалу на всіх рівнях його формування. 6. Недосконале макроекономічне планування в частині прогнозування обсягів податкових надходжень. 7. «Подвійне трактування» податкового законодавства в процесі здійснення контрольних-перевірочних робіт. 8. Декларативний характер формування моделі сервісного обслуговування контролюючими органами. 9. Неспроможність використання податкових інструментів для обмеження зростання тіньового сектору економіки.

Джерело: розробка автора

дить процес оподаткування до чистого фіску. Крім того, податкова політика реалізується в умовах несформованої податкової свідомості суб'єктів оподаткування, тому населення та представники бізнесу здійснюють опір податковим новаціям, а фахівцям контролюючих органів складно за досить короткий термін трансформувати покладені на них функції відповідно до нової сервісної моделі оподаткування.

2. Другий варіант розвитку ситуації передбачає такий сценарій, при якому спостерігається сприятливий для всієї системи розвиток подій та застосовується відповідна стратегія «міні-максі». Незважаючи на превалювання існуючих негативних факторів внутрішнього середовища, вся система діє в сприятливому зовнішньому середовищі та прагне до вибіркового поліпшення деяких факторів, які на даний момент, гальмують її реформування або створюють незначні перешкоди на шляху розвитку. Тому необхідно докласти зусиль, щоб ліквідувати повністю або мінімізувати слабкі сторони, збільшити наявність сильних, за допомогою яких можна компенсувати існуючі недоліки. При такому розкладі можна сподіватися на такий розвиток подій, який буде виражатися наступним чином $X^{st} \cup X^w \subset X^{int}$.

За рахунок розробки механізмів та важелів, які будуть регулювати соціально-економічний розвиток на мікро-, макро-, мезо-рівнях можна досягти бажаної стабільності факторів впливу на податкову політику в зовнішньому середовищі та зменшити вплив слабких сторін на її функціонування. Але наразі недоліки X^w гальмують розвиток всієї системи в цілому та її окремих компонентів, тому необхідно застосовувати комплекс заходів, які будуть сприяти розробці переваг факторів впливу внутрішнього середовища.

3. Третій варіант розвитку податкової політики передбачає несприятливу ситуацію, при якій спостерігається переважання сильних сторін внутрішнього середовища, але система вимушена функціонувати в нестабільному зовнішньому середовищі. В цьому випадку необхідно розробляти стратегію «максі-міні», яка передбачає використання існуючих сильних сторін таким чином, щоб вони могли здолати загрози зовнішнього середовища або, при наймі, мінімізувати їх негативний вплив.

На даному етапі розвитку податкова політика знаходиться як раз в такому становищі, при якому буде спостерігатися $X^{op} \cup X^{th} \subset X^{ext}$. Наприклад, за умов встановлення гармонічного співвідношення з податковими системами інших країн та проведення заходів, які будуть спонукати підвищення рівня податкової культури можна очікувати на сприятливий розвиток подій. Але щоб перейти на інший рівень розвитку податкової політики необхідно застосовувати кардинальні дії на державному рівні, які зможуть подолати загрози або

зменшити їх вплив на функціонування системи в цілому.

4. Четвертий варіант розвитку подій в контексті даного дослідження не доцільно взагалі розглядати, так як він передбачає застосування стратегії «міні-міні» та використовується лише в тому випадку, коли неможливо стабілізувати систему за рахунок превалювання загроз і недоліків над перевагами. При цьому, недостатня кількість сильних сторін майже унеможливує шанси застосувати наявні можливості, які існують в зовнішньому середовищі. Через деякий час система втрачає всі ресурси, вдається до прийняття ризикових рішень та перебуває у постійному регресійному стані.

Даний сценарій немає підстав для розробки та застосування для розвитку податкової політики, бо незважаючи на значний вплив та серйозність загроз, існуючі сильні сторони дозволяють вжити необхідних заходів, щоб мінімізувати їх та скористатися тими можливостями, які виведуть систему на інший рівень функціонування.

Висновки з проведеного дослідження. В статті використано методологію SWOT-аналізу для дослідження податкової політики України та перспектив її розвитку, в результаті чого визначено основні фактори та їх складові, що чинять суттєвий негативний та позитивний вплив на її розвиток. Доведено, формування ефективного сценарію розвитку податкової політики пов'язано з реалізацією сукупності заходів, які будуть мати правовий, економічний, соціальний та політичний характер та будуть направлені на досягнення виявлених в результаті SWOT - аналізу можливостей за рахунок використання сильних сторін, зменшення впливу слабких сторін внутрішнього середовища і загроз зовнішнього середовища.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонченко В. Визначення втрат податкового потенціалу України від тіньової економіки / В. Антонченко, Б. Бурлуцький // Наукові праці ДонНТУ.-2004. – вип. 87. - С. 27-35
2. Вінницький Д. Принцип сумлінності і зловживання правом в сфері оподаткування / Д. Вінницький // Право і економіка. – 2003. - №1. – С. 18-21
3. Налоговая политика: методология, теория и практика: моногр. /В.П. Вишневский, О.В. Вицекая, О.Н. Гаркушенко, Ю.А. Мазур, Е.В. Соколовская, В.Д. Чекина; под общ. ред. В.П. Вишневого / НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2011. – 528 с.
4. Десятнюк О. М. Управління податковими ризиками - нова парадигма розбудови податкової системи України / О. М. Десятнюк // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2007. – № 606 : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 355–361.
5. Євтушенко Н. О. Податкові ризики та системи керування ними / Н. О. Євтушенко // Вісник Дніпропе-

тровського університету. Серія : Менеджмент інновацій. – 2016. – вип.6. – С. 35-41

6. Коврига С. В. Методические и аналитические основы когнитивного подхода к SWOT-анализу / С. В. Коврига // Пробл. управл. – 2005. - № 5. – С. 58–63

7. Шевчук В. О. Гармонізація податкового законодавства у країнах Європейського Союзу: досвід для України / В. О. Шевчук, Р. Ю. Римарська // Стратегічні пріоритети – 2008. – № 3(8). – С. 100-111.